

France Kresal osemdesetletnik

Lep, prijeten in topel družinski večer ob vstopu v deveto desetletje, dragi France!

Zgodovinarja dr. Franceta Kresala, tedaj že sinonim za zgodovilno tekstilne industrije, sem osebno spoznal že pred prihodom na Inštitut za zgodovino delavskega gibanja 1973. leta. Neko dopoldne mi ga je predstavila pred Prešernovim spomenikom na Tromostovju žal že pokojna Olga Janša in tudi po našem razhodu govorila o njem z najbolj izbranimi in toplimi besedami. Ne le v smislu strokovnosti, ampak človečnosti. Prav zaradi njega mi je bila moja prva zaposlitev veliko manjši problem, kot bi to lahko bila. Obvaroval me je številnih nepremišljenih in zaletavih dejanj. Neskončna hvala!

Dr. France Kresal je prvi poklicni slovenski raziskovalec gospodarske zgodovine. Z njo so se seveda že pred njim ukvarjali tudi drugi, takrat so sloveli zlasti dr. Jože Šorn, dr. Vlado Valenčič in dr. Pavle Blaznik, vendar so morali pred poveslitvijo njej opraviti tlako na drugih področjih in je bila bolj njihov hobi oziroma specializacija, ne poklic. Leta 1973 je bil na inštitutu že tudi Šorn, svojo kariero gospodarske in socialne zgodovinarke pa je začnjala Jasna Fischer. V Kresalovi sobi in ob njegovi kavi, ki jo je vsakemu osebno skuhal, je tako nastal in obstajal svojevrstni zgodovinski seminar, ki mu je dajal ton sicer izjemen Šorn, Kresal pa zaradi širše ekonomske in družboslovne izobrazbe strokovno globino. Poleg obravnave posameznih gospodarskih panog, za kar je bil specialist zlasti Šorn, je Kresal rad prešel na širše gospodarske obravnave, v katere pa je vse bolj vpletal tudi socialno problematiko. Ni čuda, da je ta kasneje pri njegovem raziskovalnem delu tudi povsem prevladala. France je bil namreč kmečki otrok in nekako do leta 1960 je pri nas praktično vse slonelo na osebni fizični delu. Človek je bil začetek in smisel kmečkega dela. Moderna industrija je človeka razosebila, toda Kresal se s tem kot zgodovinar in človek ni nikoli sprijaznil. Kako globoko je bilo tudi njegovo zasebno življenje prežeto s socialnim vprašanjem sta najboljši dokaz hčeri Katarina in Barbara, obe doktorici, pravnici in specialistki za socialno problematiko.

Franceta Kresala je z zgodovino zaznamoval že njegov krščevalec v Trebnjem, takratni tamkajšnji kaplan Metod Mikuž. Bil je tudi predsednik maturitetne komisije na novomeški gimnaziji, ko je skromni Dolenjec maturiral in ga nekako povabil

na študij zgodovine. France, ki mu naravoslovni predmeti in matematika nikoli niso delali težav, bi zlahka študiral tudi kaj drugega, na primer naravoslovne ali tehnične predmete. Čeprav mi ni tega nikoli povedal, pa imam vtis, da ga je prav socialna problematika, pripeljala na študij zgodovine. Diplomiral in doktoriral je iz tekstilne industrije, kjer je bilo delo in življenje najtežje. Ne zgolj zato, ker je bil tekstil podstat nadaljnje industrializacije, ampak zato, ker je bila v njej še posebno na udaru ženska. V bistvu se je ukvarjal z danes modnim vsakdanjim življenjem, ko se mnogim v Sloveniji ni še sanjalo o njem. V centru njegovega življenja so bile, za razliko od dela sedanjih mlajših kolegov, ne posamezniki, ampak skupine izkoriščanih in poniževanih. Zato je bilo njemu gledanje na to problematiko kot zanimivo in zabavno, neke vrste teater, skrajno tuje.

Leta naše mladosti, kljub nekajletni, vendar vojnoletni razliki, so bila polna besed in obljub o našem boljšem in pravičnejšem življenju v prihodnosti. Prav zaradi tega so bili otroci in dijaki kot je bil France, v upanju na svetlejšo prihodnost pripravljene spregledati marsikatero krivico. Toda počasi so se spoznanja nabirala, svetla prihodnost vse bolj oddaljevala in vse bolj smo videli, da je vse skupaj ena sama demagogija, da je prvi in vsemu podrejeni cilj oblast za vsako ceno. Spominjam se simpozija leta 1974 ob petdeseti letnici Orjune, kjer je imel France enega nosilnih referatov o takratnih gospodarskih in socialnih razmerah. Kakšno je bilo razočaranje, ko so predavatelji in diskutanti s področja politične zgodovine, vodilni je bil Boris Zihlerl, pokazali, da se na znanstvena spoznanja gospodarskega in socialnega zgodovinarja poživljajo, da je njim že vse vnaprej jasno in da ima ta le možnost, da jim pritrjuje. Ko sva odhajala s simpozija sem imel občutek, da je Kresal ne le nad vsem obupal, ampak da bo gospodarsko zgodovino kar opustil. Seveda sem se motil, toda spoznanje je bilo tudi meni grenko. Reagiralo je pravzaprav po dolensko. Trmasto je »prestavil v višjo« in se še bolj posvetil socialni problematiki, ki je bila sama na sebi največja kritika »socializma s človeškim obrazom«. Še več! Z uporabo novih, dotlej manj znanih, predvsem pa uporabljenih virov in zlasti njihovo interpretacijo, metodologijo, poudarjam, da mu matematika ni bila nikoli problem, je postavil v novejši slovenski socialni zgodovini dotlej nedosežene, pa tudi doslej neprežene standarde.

France Kresal je navzven živel samo za stroko. Politiziranja iz njegovih ust se ne spominjam, še manj obiranja in žaljenja kolegov, kar je med slovenskimi zgodovinarji posebno razširjeno in se danes krepi v oblike, ki jih tudi v času komunizma nismo bili vajeni. Takrat ni bil običaj, da »politično neprimeren« ne bi smel nastopati med nami, danes je to pravilo. Še njegove knjige se ne smejo citirati. Prav zato pri Francetu ni obstajal samo nekakšen seminar iz gospodarske in socialne zgodovine, ampak je postala njegova soba tudi nekakšno pribežališče za strokovne in osebne stiske, ne samo inštitutskih sodelavcev, ampak tudi zunanjih in to ne samo zgodovinarjev. Francetovo mirno in trezno presojo so vsi spoštovali. Spominjam se obiskov Toneta Zorna, še bolj pa Vasilija Melika. Nekatere sta njegova blagost in poslušnost za sočloveka motila in zlasti nekateri mlajši so od njega pričakovali več bojevitosti. Z leti so spoznali, da ni izhajal samo iz načel, ampak tudi življenjskih spoznanj. V resnici je bil France družaben človek. Kot študent

je posebno slovel po tem, da je na ekskurzijah v kraju našel gostilno, ko so nad tem že vsi žejni kolegi (in profesorji) obupali. Znal je prevzemati tudi obveznosti. Na inštitutu, kjer je preživel vse svoje delovno obdobje, druge možnosti ni dobil, praktično ni bilo funkcije, ki je poleg svojega rednega dela ni opravljal. Bil je vodja razskovalne enote, urednik inštitutske revije, »delegat« v raznih samoupravnih, zlasti znanstveni interesni skupnosti in v tem pogledu moj veliki mentor, direktor inštituta, predsednik Zveze zgodovinarjev... Uveljavljen je bil tako v širšem jugoslovanskem kot mednarodnem prostoru. To je bilo takrat izjemno težko, zlasti za delavce inštitutov, ki niso uživali takšne popularnosti kot univerzitetniki, ki so bili zaradi možnosti posredovanja vabljenih predavanj pred nami v veliki prednosti. France Kresal se nikoli ni vsiljeval in ponujal. Svoj opus je natančno poznal in vedel, koliko je vreden. Njegovo delo bo na vrednosti samo pridobivalo. V tem pogledu nase ni nikoli zgubil svoje dolensjske narave, ki je značilna samo za trdne kmete, ne pa »sabejčke«.

Kresalova bibliografija je svojevrsten dokument obdobja slovenskega zgodovinopisja. V znanstvenih in strokovnih revijah ni bi lahko objavljati, inštitutsko glasilo je bilo svojevrstna sreča, natis knjige je bil bolj nekakšna milost oblasti oziroma financerjev kot pa samoumevna pravica raziskovalcev. Tudi vzgajani smo bili v pisanje razprav, ne knjig. Kvaliteta, vsebina, ne število člankov ter založba in z njimi povezane točke, so bile merilo kvalitete zgodovinarjev. Dogajanje okoli Šornove knjige, katere izida po krivdi zgodovinarjev ni avtor dočakal, pove, kako je bila dejansko gospodarska zgodovina, s socialno pa je bilo še slabše, zapostavljena. Tudi pisci s področja politične zgodovine niso bili enakopravni. Pokojni Marjan Britovšek je imel poseben položaj, baje tudi honorarje, partizanski zgodovinar in najin kolega, tudi sam partizan France Škerl, ni dobil »zelene luči«, pa so bila njegova dela boljša kot nekatera, ki so jih brez sramu tiskali.

Razprave in monografije dr. Franceta Kresala – njegova bibliografija je dostopna na za znanstvenike običajnih mestih – sodijo med trajna standardna dela slovenskega zgodovinopisja. To je največ, kar resen, odgovoren, predvsem pa vrhunski znanstvenik lahko doseže.

Stane Granda